

Redukcionizem, determinizem in kultura

Andrej Kirn

Prihodnosti so lahko različne. »GENialna« je samo ena izmed njih. Vse tehnologije in njihovi produkti, ne samo genske, imajo neželene in nenamerne posledice. Nepredvidljivost družbenega razvoja je povezana z nepredvidljivostjo novih spoznanj in njihovega vpliva na družbo. Povezana pa je tudi z razvojnostjo in zgodovinskostjo predmeta raziskovanja in njegovo individualnostjo. Konec tipa determinizma Laplaceovega demona ne pomeni konca vsake determiniranosti. Tehtno je razlikovanje treh vrst determinizmov: močni, zmerni in šibki. Močna genetska determiniranost je bolj izjema kot pravilo. Presegel jo je sam razvoj genetike. S koncepcijo nelinearnih dinamičnih sistemov se je spremenilo tudi pojmovanje determinizma. Redukcionizem ima različne pomene, kot so ontološki, metodološki, globalni in delni redukcionizem. Redukcionizem je monokavzalni determinizem, v kompleksni realnosti obstaja le pluralna vzročnost. Redukcionizem se ne sme izenačevati z abstrahiranjem. Redukcionizem na spoznavni ravni ima praktične posledice. Do neke mere je spoznavnometodološko nujen znotraj celostnega razumevanja, ni pa več samozadosten. Je le moment holizma. Iz različnih znanstvenih disciplin prihaja isto sporočilo: narava je celostna, »mreža« vzajemno soodvisnih interakcij.

Spoznanju celostnosti narave se morajo prilagoditi obstoječi mehanizmi reguliranja, upravljanja in odločanja zlasti tam, kjer so ti mehanizmi povezani s problemi tveganja tehnološkega koriščenja in spreminjanja narave. Tveganje je družbenovrednotna in spoznavna kategorija. Povezana je z načelom previdnosti. Temu se ne smemo odreči, četudi obstaja tveganje za njegovo zlorabo. Kontekstualnost različnih raziskovalnih rezultatov otežkoča posplošitev ocen tveganja in varnosti. Večja previdnost je potrebna pri uporabi genske tehnologije. Profitniški interes ne posveča zadosti pozornosti raziskovanju tveganj genskih tehnologij. Treba je razlikovati antropogene izvore neželenih posledic zaradi zlorab genetike in ontološke izvore neželenih in nenamernih posledic.

Ne obstajajo samo etični, pravni, politični vidiki uporabe genetike, ampak tudi ekološko/okoljski. S tem nastajajo tveganja za človeka in njegovo zdravje. Ti temeljijo v koliziji med dejanskostjo narave in v njej udejanjenih tehničnih možnostih. Mnogo je še neznanega o posledicah človeških posegov v »fleksibilni genom«. Že zaradi omejenosti

znanja je treba upoštevati načelo previdnosti. Uporaba genetskih spoznanj je vodila k viziji »genetizacije družbe«, ki poteka v kontekstu kapitalistične, tržne, tekmovalne, agresivne družbe. Z uporabo genetskih spoznanj je človek dobil v roke novo sredstvo za svoje avtodeterminiranost. Če človek lahko spremeni svojo biološko naravo po lastnih kriterijih in željah, nastane vprašanje, kakšen je človek, ki je izvor teh želja in kriterijev.